

Vloga železarne Jesenice v osamosvojitveni vojni 1991

Vsi državljani Slovenije smo 26. junija 1991 s ponosom spremljali osrednjo proslavo na Kongresnem trgu v Ljubljani. Posebej mi je še danes v spominu ostal zaključek govora takratnega predsednika Slovenije, Milana Kučana, ko je dejal, da je danes čas za proslavljanje, jutri pa je nov dan. Vedel sem, kaj je hotel s tem povedati. Zavedal sem se, da sprejem slovenskih odločitev v Beogradu ne bo potrjen z aplavzi, kaj se bo dogajalo, pa nismo vedeli.

V noči na 27. junij pa se je začelo. Ob štirih zjutraj so me klicali iz Postaje milice Jesenice. Brez dolgih razlag so mi naročili, da moramo v Železarni Jesenice takoj pripraviti zaporo državne ceste med Sotesko in Slovenskim Javnikom. Težava je bila v tem, da nihče nikoli ni načrtoval te aktivnosti, niti v načrtih »Nič nas ne sme presenetiti« ne. Takoj sem odhitel v železarno in poklical vodjo prometa Vinka Rotarja ter vodjo jeklarne Marjana Demšarja. Preverili smo možnosti, kaj bi se dalo pripraviti v tako kratkem času. Naloga je namreč zahtevala, da cesta ostane zaprta do poziva štaba TO Jesenic. Ugotovili smo, da je najbolje uporabiti paletna vozila za prevoz bram – odlitkov jekla

Barikada na mostu čez potok Javnik. Foto: Boris Bregant. Arhiv OZVVS Zgornja Gorenjska.

iz kontiliva jeklarne v valjarne na Javorniku. Vozila so imela nosilnost 60 ton na paletu in zato smo jih takoj naložili z bramami jekla, preverili stanje vozil ter poklicali na delo vse voznike. Preverili smo možnost namestitve palet brez vozil tako, da vozila ne bi mogla nadaljevati poti iz smeri Ljubljane proti Kranjski Gori. Postavili naj bi jih na odseku državne ceste med vzhodnim odcepom za Koroško Belo in mostom nad potokom Javornik. Preizkus je pokazal, da za izvedbo popolne zapore potrebujemo najmanj šest vozil in eno uro časa. Ob 5.30 sem obvestil štab TO, da smo pripravljeni, a da potrebujemo uro časa od poziva za zaporo do končanja akcije in varen umik šoferjev ter vozil. Vodilne voznike smo tudi opremili z radijskimi postajami, da smo bili lahko ves čas v stiku.

Obvestili smo delavce, kaj se dogaja, in jih pozvali, naj brez panike nadaljujejo z delom, dokler ne izdamo novih navodil. Spremljali smo potek dogodkov v Sloveniji in čakali na poziv za zaporo ceste. Šele okoli 10.15 smo dobili poziv, da takoj zapremo regionalno cesto. Vozila so nemudoma startala in začela vožnjo proti določenemu mestu odlaganja tovora. Akcija še ni bila v celoti zaključena, ko je voznik vodilnega vozila sporočil, da iz smeri Soteske že prihaja kolona vozil JLA. Ukazal sem takojšen umik vseh vozil na izhodišče znotraj Železarnice. Vozila, ki še niso odložila priklopnih palet, so bila prisiljena k umiku. Le nekaj tovora je ostalo na cestišču. Eden od voznikov, ki ni hotel izpolniti ukaza, je junaško odvrigel kontaktne ključke in se peš srečno umaknil z lokacije. Žal mu je stres ob tem dogodku pozneje načel zdravje. Zakaj smo ukaz za zaporo ceste dobili vsaj pol ure prepozno, nismo izvedeli nikoli.

Ovire, ki smo jih uspeli postaviti, pa so imele še eno šibko točko. Nihče ni računal, da se vozila, ki palet sicer niso mogla odriniti, lahko prebijejo mimo ovire po cestni brežini na obeh straneh ob le manjšem odzivu palet, ki so že stale na cestišču.

V tem času sem bil že v pisarni na direkciji. Težko sem verjel informaciji. Takoj sem obvestil štab TO, da so vozila prebila blokado in napredujejo proti Jesenicam. Zaustavil jih ni niti kamion, ki ga je Gradbinec namestil na most nad potokom Javornik. Medtem ko sem še govoril s štabom, sem že zaslišal hrumenje tankov in drugih vozil. Kmalu sem jih tudi zagledal na Cesti železarjev. Na vodilnem kamionu je plapolala jugoslovanska zastava in mislim, da so namenoma povzročali takšen ropot.

Pozneje smo z analizo dogodkov ugotovili, da so kolono zadržali le za kratek čas. K sreči pa zaradi tega tudi ni prišlo do streljanja in žrtev, ki bi jih spopad

nesporno zahteval, saj naši delavci niso imeli nobene oborožene podpore. Kolona vozil JLA je nadaljevala pot proti naselju Belo polje na Hrušici, čeprav so bila namenjena na mejni prehod Karavanke. Tudi to kaže, kako slaba je bila informiranost napadalca. Peljali so do spomenika talcem na Belem polju in se šele nato napotili na mejni plato. Na cestišču so še danes vidne sledi tankovskih gosenic.

Po tem smo v soglasju s štabom cesto na Beli strokovno pravilno zaprli, kar je povzročilo nekaj težav nujnim prevozom proti Ljubljani, ki so potekali skozi naselje Koroška Bela.

Zvečer mi je za nekaj ur uspelo priti domov na Hrušico, kjer sta me čakali žena Anja in visoko noseča hči Katarina. Ko sem zjutraj šel v železarno, je bila pod balkonom desetina oboroženih vojakov JLA, ki so se skrivali pred dežjem. Nihče ni vedel odgovora na vprašanje, kaj počno tukaj. Bili so brez vodje in so verjetno zato na mojo zahtevo zapustili našo hišo ter odšli na spodnjo regionalno cesto. Za hišo so se že zbrali vojaki TO. Ko so se umaknili vojaki JLA, se je na sleme strehe namestil teritorialec – ostrostrelec in kontroliral dogodke na mejnem platoju. Pozneje sta z vojakom JLA, ki je bil v objektu brezcarinske prodajalne v isti vlogi, izmenjala nekaj strelskih pozdravov. Edina, ki je uspela narediti nekaj posnetkov na terenu, je bila takrat le žena Anja.

Hrušico so preletavali tudi lovci JLA in dvakrat odvrkli tudi granate. Padle so na neposeljeno območje, kjer tudi teritorialcev ni bilo, tako da večje škode niso povzročili. Ljudem, nevajenim vojnih razmer, pa so povzročila precej strahu. Ob enem takih preletov sem nad železarno opazil modrordeč dim nad haldo, kjer je stal vlak s posebnimi odpadki, ki jih je vlada RS pripeljala na Jesenice tik pred vojno. Tudi sam sem se močno ustrašil, da so zadeli vlak in bo nujna širša evakuacija prebivalcev. Odpadki, ki sicer niso bili nevarni, bi v primeru požara lahko postali strupeni. Ko sem prihitel na haldo, sem videl, da je eden od delavcev začel s kisikom rezati kos neustrezne šarže⁵, ki smo jih tam odlagali. Zahteval sem, da s tem delom takoj preneha in da ne spravi ob živce še koga.

V tistem času smo pri nas doma imeli edini telefon na Hrušici. Uporabljali so ga predvsem teritorialci, jaz pa sem večkrat klical tudi naše predstavništvo v Beograd. Niso verjeli, kaj se dogaja, dokler med razgovorom ni ustrelil top na platoju prek novega naselja, tako da so pok slišali tudi v Beogradu.

5 Talina iz jelka.

Tretji dan vojne smo okoli 14. ure prejeli obvestilo, da se Jesenicam približuje nova kolona vojske JLA. Takoj sem obvestil vodjo jeklarne, naj bodo pozorni, kaj se dogaja. Zanimiv je bil odgovor vodje jeklarne Marjana Demšarja – Špica. Dejal je: »Povej, da imamo šarž in se trenutno ne utegnemo ubadati z vojsko. Ko pa zaključimo, jim bomo pa že pokazali, da se proizvodnje v jeklarni ne sme motiti.«

Takrat mi je v glavi zadonel Prešernov verz: »Strašljivca v celem ni imel številu.« Vedno bom ponosen na vse delavce železarne, ki so v tistih dneh pokazali junaštvo, kakršno se pričakuje v takih trenutkih. Tako je bilo tudi ob napovedanem bombnem napadu. Brez panike so delavci, ki so lahko zapustili delovno mesto, odšli v zaklониšča, drugi pa so ostali ob proizvodnih napravah, da bi tako pristopili k reševanju, če bi bilo to potrebno.

Tudi posebne odpadke na železarskih tirih smo začeli prekladati v posebne sodove, ki so prispeli iz nuklearne centrale Krško. Pri tem se je izkazalo, da so poleg ostankov lepil in barvil v mnogih sodovih stari čevlji, ki so jih delavci v tovarnah čevljev zamenjali za nove iz proizvodnih trakov. Vse to je nekdo poslal v Bosno, od koder so se tik pred osamosvojitvijo Slovenije vrnili, in to na tire Železarne Jesenice.

Za konec pa morda zanimiv dogodek. Izdelovali smo tankovske ovire za vso Slovenijo. Poročila smo morali pošiljati štabu v predsedniški palači v Ljubljani. Za prevoz po Jesenicah in drugje so šoferji imeli moje posebno dovoljenje, in prav s tem dokumentom je naš šofer prinesel poročila vse do predsedniške palače.